

WITTGENSTEIN'DA DİL ve FELSEFE İLİŞKİSİ

Cengiz Çakmak

1. MANTIKSAL SÖZDİZİM VE ANLAMIN BELİRGİN OLARAK İFADE EDİLMESİ

Wittgenstein dilin göstergelerinin belli bağlamlar oluşturarak olgu durumları üzerine konuşmasının, her zaman anlamlı söylemlerin olanağını verebileceğini düşünmez. Önermenin anlamı olgu durumundan bağımsız olarak kurulan bir yapıdır. Önerme olgu durumunun anlamlı resmi olarak mantıksal değişmezler, araçlar ile kurulur. Oysa bir olgu durumunda ne mantıksal değişmezler vardır, ne de araçlar. Önerme içinde anlamın ifade edilebilmesinin temel koşulu olan göstergeler isteğe bağlı olarak seçilmişlerdir. Bir olgu durumunun resmi herhangi bir dil göstergesiyle kurulabilir. Wittgenstein için anlamın belirgin olabilmesi için seçilen bir göstergenin neyi gösterdiğinin tanımlanması gerekir. Wittgenstein yalın göstergeleri, başka gösterge bağlamlarıyla (önermelerle) tanımlar. Adların tanımlanması dünyadaki hangi nesneye işaret ettiğinin tanımlanmasıdır. Anlamın olanağı, anlamın en küçük birimlerini oluşturan göstergelerin açılanmış olmalarını gerektirir.

Wittgenstein, önermenin anlamı dile getirebilecek biçimde mantıksal bir yapıya sahip olduğunu düşünür. Önermenin bir anlamı ifade edebilmesi mantıksal sözdizim kuralları içinde mümkün olur. Oysa mantıksal olarak kuralına göre kurulmuş her önerme bir anlamı ifade etmez. Örneğin, 'Socrates özdeştir' önermesi kuralına göre kurulmuş bir önermedir. Ama bu önermenin anlamlı olduğunu söyleyemeyiz. Nesnelerin yerine duran göstergelerin uygun mantıksal kurallar ile ifade edilmesinin bile bir an-

lam taşımadığı anlaşılınca, anlamı ifade etmenin başka bir yolu olmalıdır. Önermenin mantıksal yapısı anlamı ifade edebilecek biçimde kurulmuştur (TLP 3.31, 3.311). Anlamı dile getiren ifadeler önermenin genel formunu ortaya koyar. Önermenin genel formu her türlü anlamı dile getirişin mantıksal olanaklarını verir. Önermenin genel formu değişmez, bu genel form içinde ifadelerin düzenlenişleri, anlamın dile getirilişleri değişkendir (TLP 3.312-3.315). Anlamın olanağı için araştırılması gereken, önerme değişkenlerinin anlamı dile getirebilecek biçimde belirlenmesidir. Bu belirlemenin iki yönü vardır. İlk anlamlı ifadelerin belirlenmesi ve tanımlanması gerekir. İfade, Wittgenstein için simge olarak da değerlendirilir. Anlamı dile getirebilen en küçük ifade birimi temel önermelerin ad bağlamlarıdır. Belirleme adların tanımlanmasıdır. Wittgenstein'da adlar temel önerme bağlamı içinde nesne bağlamlarına işaret ettiklerinden, tanımlama adların bağlamlarının tanımlanmasıdır. Göstergelerin tanımlanması, onların kullanım içinde ortaya çıkan, işaret etme yolunun belirlenmesidir. Bu belirlemede adların gönderimi olan nesnelere tanımlanması söz konusu değil, bu nesnelere karşılık dilde kullanılan göstergelerin tanımlanmasıdır. Dilde kullanılan göstergeler çok anlamlı bir karakter taşıyarak ayrı ayrı nesnelere gönderim yapabilir. Wittgenstein için göstergelerin duyusal yönleri (ses ve yazı) tanımlanan bir simgenin taşıyıcısı olabilir. Günlük dilde göstergeler kuralına uygun olarak kurulmuş olsa bile, açık seçik olarak tanımlanmadıkları, açık-seçik bir simgesel yönleri olmadıkları için anlamı açık-seçik olarak ifade edemezler. Wittgenstein için simge bir nesnenin işaret edilme biçiminin açık-seçik olarak belirlenmesidir. Simge göstergelerin kavramsal içeriklerinin açık-seçik olarak tanımlanmasıdır. Simge, en küçük ifade birimi olarak atomik olgu durumunun olanaklarını taşır. Wittgenstein için, anlamın bulanık ifade edilmesi, göstergelerin yeterince tanımlanmamış olmaları, böylelikle işaret etme yollarının belirlenmemesidir. Günlük dilde bir gösterge iki ayrı biçimde nesnelere işaret edebilir. Ya da iki ayrı işaret etme biçimi tek bir simge altında toplanır. Wittgenstein için söz konusu olan isteğe bağlı olarak seçilen göstergelerin, kullanım alanlarının belirlenmesidir. Günlük dilde bir gösterge çok farklı şeylere gönderim yapabilir. Örneğin 'dır' (ist) kopulası eşitlik göstergesi olarak da var-

oluşun dile getirilişi olarak da kullanılır. 'Grün ist grün' (Yeşil yeşildir) ifadesinde ilk sözcük bir kişinin soyadı, ikincisi ise bir sıfattır. Bu iki sözcük farklı gönderimlere sahip olduğundan iki farklı simgeleme yoludur (TLP 3.321-3.324). Wittgenstein felsefedeki karışıklıkların da bir göstergenin işaret etme yolunun, simgesinin belirgin olmamasından kaynaklandığını belirtir. Felsefe sorunları temeline inildiğinde bu türden dil yanlışlarından başka bir şey değildir. Wittgenstein için felsefe sorunlarının kökünden çözümlenmesi için, anlamın olanağını veren simgelerin açık ve seçik olarak ifade edilebileceği bir dilin kullanılması gereklidir. Öyle bir gösterge-dili (Zeichensprache) kullanılmalıdır ki, aynı gösterge farklı simgelerde ve iki ayrı yolla işaret eden gösterge de aynı simgede kullanılmasın (TLP 3.325). Tanımlarla belirlenen simgeler, mantıksal sözdizim içindeki anlamlı kullanımlarda birbirinden ayırt edilebilir. Adların işaret etme biçimleri bir kez tanımlandığında, bu tanımlar p, q, r mantıksal simgeleriyle kullanılabilirler. Bu simgeler mantıksal çoğaltma yöntemleri içinde anlamı ifade edecek biçimde kullanılırlar.

Bir anlamı açık ve belirgin biçimde ifade edebilmenin ikinci olanağı simgelerin anlamı ifade edebilecek biçimde mantıksal sözdizim kuralları içinde düzenlenmesidir. Mantıksal sözdizim kuralları anlamın simgelerinin mantıksal işlem kuralları tarafından ifade edilmesidir. Bu mantıksal sözdizim içinde simgeler, doğruluk işlevleri, ayraçlar, mantıksal eklemeler ve değillemelerle ifade edilir (TLP 5.474, 5.475, 5.511). Mantıksal sözdizim kuralları anlamın nasıl ifade edilip, nasıl edilemeyeceğini gösterir (TLP 5.503). Mantıksal sözdizim kurallarının anlamlı ifadeler kurabilme olanağı, temel önermenin bağlamında verilmiştir. «Bireşimin (temel önermenin) olduğu yerde kanıtlama ve işlev vardır, bunların olduğu yerde bütün mantıksal değişmezler vardır ... tek bir değişmez doğası gereği bütün önermelerin ortaklaşa sahip olduğu şeydir. Bu ise önermenin temel formudur» (TLP 5.47). Wittgenstein açısından temel önermeler bir notation içinde matematiksel yöntemlerle ifade edilebilirler. «Şimdi en genel önerme formunu vermek olanaklı görünüyor : yani, herhangi bir gösterge-dilinin önermelerinin betimlemesini vermekle ki, her olanaklı anlam, betimlemenin belirlediği simge tarafından ifade edilsin, yeterli adların gönderimleri uygun seçilmiş olsun» (TLP 4.5).

Wittgenstein için anlamın bir olgu durumunun resmi olması, anlamın belirgin ve açık olması önermeyi oluşturan göstergelerin neye gönderim yapmış olduğunu belirlemesidir. Bir önermedeki gösterge hiçbir şeye işaret etmiyorsa kullanılması gereksizdir. Occam'ın usturası gönderimi olmayan göstergelerin kullanılmasını sağlayan bir mantıksal sözdizim kuralıdır. Bir gösterge anlamı kurmada gereksizce, mantıksal sözdizim kuralları içinde uygulamada ortaya çıkar (TLP 3.328, 5.47321). Wittgenstein bir önermenin sözdizim kurallarına göre kurulmasının anlamı ifade edebilmesi için yeterli olmadığını belirtir kurallarına göre kurulan bir önermenin anlamının olmaması, oluşturucu öğelerinden bazılarının bir gönderim vermemiş olmamızdandır. 'Socrates özdeştir' önermesinin anlam-dışı olması, 'özdeş' olmaya hiçbir sıfat gönderimi verilmemiş olduğundandır. Wittgenstein'in ilk dönem felsefe yöntemi, önermelerdeki bazı öğelerin neyi kastettiklerinin ortaya çıkarılmasıdır. Felsefede kurulan önermelerin çoğu Wittgenstein'a göre neye gönderim yaptığı belli olmayan öğelerden oluşmuştur. 'Tarih zorunlulukları araştıran bir bilimdir' önermesi Wittgenstein için anlam-dışıdır, çünkü, 'zorunluluk' derken neyin kastedildiği açık ve seçik değildir. Wittgenstein'in ilk dönem dil anlayışı ifadelerin matematiksel biçimlerde anlamı dile getirmesidir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, bir olgu durumunu gösteren ifadelerin matematiksel olarak düzenlenmesidir. Matematiksel çoğaltma yöntemleri, olgusal ifadelerin açık ve seçik olarak dile getirilmesinin iskeletidir. Bu türden ifade biçimleri de ancak doğa bilimlerinin önermeleri tarafından ortaya konur. Wittgenstein'in peşinden koştuğu dil, doğa bilimlerinin olgusal önermelerinin matematiksel açık-seçikliğinin dilidir.

2. SÖYLENEMEYENİN BÜYÜSÜ

Wittgenstein olgusal dilin sınırlarını belirlerken, bu olgusal dilin sınırlarının dışında kalan herşeyin anlamdışı olduğunu söyler. Wittgenstein düşünülebilir olanın sınırını, anlamlı söylemin sınırını dilin içinden çizer. Wittgenstein için anlamlı dilin yapısının aydınlatılması, nelerin söylenip nelerin söylenemeyeceğini, dolayısıyla nelerin düşünülebilir nelerin düşünülemez olduğunu açığa çıkarılmasıdır. Wittgenstein'ın çizdiği dilin sınırı, olgusal

dilin sınırlarıdır. Onun ilk dönem felsefesi dünya üzerine konuşan, bilimsel olma tutkusunda olan dil söylemlerinin anlamlılıklarının ve anlam-dışılıklarının beürlenmesidir. Wittgenstein'in asıl sorunu, anlamlı olarak dünya nesnelere üzerine konuşan olgusal dilin temellerini aydınlatmaktır. Bu dil mantıksal uzayı içinde yer alan önermelerle dünya olgularına işaret eder. Bu önermeler bilimlerin açıklama yapılarını, tanımlama sistemlerini kuran önermelerdir (TLP 4.11). Bu önermeler mantıksal donanımları içinde, dünya olguları üzerinde konuşurlar. Wittgenstein için dünyanın sınırlarının dilin sınırları olması, dilin önermelerinin dünya nesnelere gönderim yapmasıdır. Dilin dünya nesnelere üzerine konuşan önermelerden kurulmuş olması temel önermelerin dünyasının sınırı içinde olur. Olgusal dilin dünyanın sınırları olması, dünya nesnelere üzerine konuşmasıdır. Wittgenstein için dünya üzerine konuşabilmenin olanağı olgusal dilin olanağında ortaya çıkar. Olgusal dilin olanağı dışında dünya üzerine hiçbir şey söylenemez.

Dünya üzerine konuşan önermelerin anlamlarının olup olmadıklarının test edilebilmesi için temel önermelerin nesnelere işaret eden simgelerine dek çözümlenmeleri yalnızca dünya üzerine bilgi veren konuşma bağlamlarına uygulanır. Wittgenstein'in ilk dönem pozitivist tutumu burada yatar, o olgusal dilin mantıksal uzay içindeki önermelerinin mantıksal çözümleme yöntemleriyle dünya nesnelere yerine duran ad bağlamlarına çözümlenmesinin olanaklarını çizer. Wittgenstein olgusal dilin mantıksal uzayı dışında kalan bütün söylemlere mantıksal çözümlemenin uygulanamayacağını, çünkü bu söylemlerin anlam-dışı etkinlikler olduğunu belirler. Wittgenstein dilin ötesinde duran her şeyin anlam-dışı olduğunu söylerken, olgu söyleminin dışında kalan her şeyi kasteder. Wittgenstein olgusal söylemin dışında kalan dilsel etkinliklerin önermelerinin olguları göstermeyen önermeler olarak belirler ve artık onların doğası ile ilgilenmez. Olgusal önermelere sahip olmayan etkinlikler, felsefe, din, etik ve estetik etkinliklerdir. Wittgenstein bu etkinliklerin bilimsel olamayacağını, dolayısıyla da dünya olguları üzerine hiçbir şey söyleyemeyeceğini belirtir.

Wittgenstein felsefenin doğasını çözümlenme ve düşüncelerin olgusal yapılarını inceleyen bir etkinlik olarak belirler. Ancak felsefe önermeleri olgusal dilin mantıksal uzayı içinde yer almazlar. Wittgenstein felsefe önermelerinin içerik taşıyan zorunlu doğruluklar olduğunu belirtirken, bu tür söyleme biçimlerinin olgusal dil uzayı içinde olanaksız olduğunu söyler. Wittgenstein'm *Tractatus*'ta yaptığı, içerik taşıyan zorunlu doğruluk olarak söylenemeyenin söylenebilmesidir. Felsefenin diğer üç söylenemeyenden ayrılığı, felsefenin olgusal düşünceleri inceleyen ve eleştiren bir etkinlik olmasıdır. Oysa din, etik ve estetiğin böyle bir etkinlik içinde olamayacaklarını belirtir. Wittgenstein din, etik ve estetik söylemi olgusal söylemin dışına yerleştirmekle, bunların olgusal söylemin dışında bağımsızlıkları olduğunu belirtir. *Tractatus*'ta «söylenemeyen vardır» derken (TLP 6.522), bunu dile getirir. Wittgenstein'm yapmak istediği, bu üç söylem türünü bilimsel söylemle karıştırmamaktır. Söylenemeyenin ötesinde susmak gerekir deyişi, bilimsel olarak dünya üzerine konuşulamayan yerde susulmalıdır anlamındadır. Wittgenstein için suskunluk, bilimin olguları açıklayamadığı yerdeki suskunluğudur. Felsefe dışındaki söylenemeyen etkinlikler ne olgusal söylemin gereklerini, ne de mantıksal söylemin gereklerini yerine getirirler. Wittgenstein din, etik ve estetiği olgu söyleminin dışına çıkartırken onların bilimsel olma tutkularıyla sözde olgusal önermelere bağlanmak yerine kendilerine özgü olan önermelere bağlı olmalarını ister. Din, etik ve estetiğin önermelerinin varoluş olanakları kendi içsel doğalarında bulunmalıdır. Wittgenstein olgusal söylemi mantıksal uzay içindeki temel önermelerin toplamıyla sınırlarken, diğer etkinliklerin temel önermelerin olanaklarında kurulamayacaklarını ortaya çıkarır.

Wittgenstein'm pozitivist tutumu din, etik ve estetik söylemi dışta bırakırken onları tümüyle yadsımaz. Wittgenstein *Tractatus* için, burada ifade ettiklerimden daha çok ifade etmediklerim önemlidir derken, etik ve estetik söylemin olanaklarının olgu söyleminin dışında temellendirilebileceğini belirtmek ister. Wittgenstein'm pozitivist tutumu, etik, estetik ve dinsel söylemlerin bilimsel olma tutumlarına, bilimsel olgu söylemlerine taşma eğilimlerine karşı bir sınır çekmedir. Wittgenstein din, etik ve este-

tik söylemlerin olgusal dilin mantıksal uzayının dışında tutulmaları gerektiğini hem olgusal söylemin açık-seçikliği açısından, hem de bu söylemlerin kendi bağımsızlıkları açısından ister.

Wittgenstein'in ilk dönem felsefesinin en dramatik yönü, bütün gösterilebilir olanları söylemiş olmasıdır. Wittgenstein dil ile dünya arasındaki mantıksal bağın, önermeler ile olgular arasındaki mantıksal formun (TLP 4.121-4.1212, 4.124), önermeler tarafından ortaya konamayacağını bu mantıksal bağın önermelerin kendi doğaları tarafından serimleneceğini belirtir. Dil ile dünya arasındaki bağı söylemeye çalışmak olgusal söylemin dışına taşmaktır. Wittgenstein Tractatus'ta felsefesinin dil ve dünya arasındaki bağı söylemeye çalıştığı için anlam dışına taşıdığını belirtir. Bu noktada felsefesi dramatik bir biçimde kendi kendini yıkar. «Benim önermelerim şu yolla aydınlatıcıdır ki, beni anlayan, sonunda bunların anlam-dışı olduğunu görür...» (TLP 6.54).

Wittgenstein felsefe önermelerini olgusal söylemin dışına iterken, felsefeyi diğer üç etkinlikten ayrı bir konumda düşünür. O bütün zamanlarında felsefenin nasıl yapılması gerektiğini göstermeye çalışmıştır. Wittgenstein ilk döneminde felsefeye gösterme öğretisiyle bir yer bulmaya çalışır. Felsefeyi ne olgusal söylem içine ne de totolojik söylem içine yerleştirir. Wittgenstein'in ilk döneminde felsefenin doğasını bulanık olarak bırakır. Wittgenstein'in ilk döneminde zorunlu doğruluklar mantık ve matematiğe aittir. Felsefenin zorunlu doğruluğu olan ve aynı zamanda içerik taşıyan 'dünya yalnız nesnelere kurulmuştur ve dilin önermeleri tarafından yansıtılır' önermesi boş bir totoloji değildir. Eğer bu içerik taşımayan bir zorunlu doğruluk olmasaydı, Wittgenstein için ne felsefenin işlevi, ne de dilin işlevi bir temele oturulabilirdi. Wittgenstein'in ilk dönemi açısından doğruluk, ya mantığın zorunlu doğruluğudur ya da dilin olumsal doğruluğudur. O zaman felsefenin önermeleri nereye yerleştirilmelidir? Wittgenstein dilin zorunlu olarak dünyayı yansıtabilmesinin olduğunu temel önermelerin doğalarından ortaya çıkarır. Temel önermeler Wittgenstein için anlıkta zorunlu olarak bulunan dünya resimleridir. Felsefenin içerik taşıyan zorunlu doğruluğu temel önermelerin doğasından çıkarılır. Felsefenin olgusal dilin sınırında

mantıksal uygulamasıyla bulunmasının olanağı temel önermelerin doğalarından çıkarılır.

3. DİLSEL ETKİNLİK OLARAK FELSEFE

Wittgenstein'm ilk dönemi, yalın nesnelere kurulan dünyanın yapısı dilin yapısından çıkarılabilir. İçerik taşıyan zorunlu doğruluk önermesi üzerine kurulmuştur. Wittgenstein bu içerik taşıyan zorunlu doğruluk önermesini dilin varoluş olanağından çıkarmıştır. Ancak Wittgenstein için, bu söylenebilen bir şey değil, gösterilebilen bir şeydir. Wittgenstein için ilkin olgusal söylemin mantıksal yapısı temel önermelerle içerden döşenmelidir. Felsefenin işlevi olgusal söylemin mantıksal sınırları döşendikten sonra ortaya çıkar. Şimdi felsefenin bu sınırlar içindeki işlevinin ne olduğu sorusu sorulabilir. Bu sorunun yanıtı aynı zamanda felsefenin diğer olgusal söylem dışı alanlardan ayrımını belirleyecektir.

Wittgenstein «Notebooks»ta felsefenin mantık ve metafizikten oluştuğunu söyler (NB 93). Felsefenin metafizik yönü, dil ve dünya arasındaki mantıksal bağı göstermeye çalışmasında yatar. Gerçi Wittgenstein felsefenin bu uğraşını merdiveni yıkarak gidermeye çalışır ama felsefenin asü ödevinin söylenemeyenlerin gizemi ile uğraşmak olduğunu sezdirir gibidir (TLP 6.52-6.522). Wittgenstein felsefesinin asıl metafizik yönü dü ve dünya arasındaki mantıksal bağı gizemin felsefesinin yapılmasıdır. Wittgenstein olgu söyleminin felsefesinin nasıl yapılacağını gösterirken, söylenemeyenin felsefesinin böyle yapılamayacağını da sezdirir.

Wittgenstein için felsefenin mantıksal yönü, felsefenin asıl etkinliği, asıl işlevidir. Wittgenstein'a göre felsefenin ödevi olgusal dilin önermelerinin mantıksal doğalarının aydınlatılmasıdır (NB 2,93). Felsefenin önermelerin doğasını aydınlatma etkinliği, nasıl felsefe yapılması gerektiğini de ortaya koyar. Öncelikle belirtilmesi gereken, felsefenin dünya üzerine konuşan, olgusal olan önermelerin doğasını aydınlattığıdır. Dünya üzerine konuşan önermeler doğa bilimlerinin önermeleridir (TLP 4.11). Felsefe yalnızca doğa bilimlerini aydınlatmayı aynı zamanda bu önermelerin

temelinde yer alan temel önermelerin gerçeklikle olan bağlantılarını da inceler. Felsefe dünya hakkında bilgi veren önermeleri aydınlatmanın bilgisidir. Ama aynı zamanda dünya hakkındaki olgusal gerçeklik bilgisinin ne olduğunun da bilgisidir. Felsefe, dünya üzerine felsefi önermeler üretmez, dünya hakkında bilimlerin yaptığı gibi açıklama yapıları kuramaz (TLP 4.112). Felsefe doğa bilimleri gibi dünya resimlerini vermez. «Felsefe doğa bilimlerinden biri değildir» (TLP 4.111). Felsefe yalnızca doğa bilimi önermelerinin mantıksal yapılarını, açıklama, hipotez, kuram gibi dilsel yapılarını aydınlatır. Felsefenin dilsel etkinliği, dolayısıyla da felsefenin bilgisel etkinliği budur. Felsefenin önermeleri tanıtlayıcı değil betimleyicidir. Felsefenin betimleyici yönü doğalarını aydınlatırken, kullandığı yöntemin tanıtlamalar olmayıp, ortaya koymalar ve açık-seçik belirlemeler olmasıdır. Felsefe olgu söylemini oluşturan doğalarını ve bağlamlarını araştıran bir etkinliktir. Felsefenin etkinliği ortaya bir öğretiler sistemi koymak değildir. «Felsefe bir öğreti değil, bir etkinliktir» (TLP 4.112). Wittgenstein felsefe önermelerinin bir düşünce sistemi kurmayıp, yalnızca açıklama işlevlerini yerine getirmelerini ister. «Felsefe yapıtı özünde aydınlatmalardan oluşur» (TLP 4.112).

Wittgenstein için felsefenin etkinliği, gösterge-dilinin mantıksal sözdizim olanakları içinde ve olgu önermelerinin anlamının temel önermelere çözümlenebilmesinden iş görür. Felsefe dilsel bir etkinlik olarak eleştiri ve çözümleme yöntemini, mantıksal sözdizim kuralları ve göstergelerin anlamlı kullanımları üzerinde temellendirir. Felsefe eleştiri yöntemini ilkin kendisine uygular. Wittgenstein için dil eleştirisi söylenebilir olanların sınırını belirlemek, dolayısıyla söylenemeyenleri bu sınırın dışında tutmaktır. Dil eleştirisinin devinim noktası olgu söyleminin yapısının belirlenmesidir. Bu yapının belirlenmesi, düşünülebilir olanın açık ve seçik olarak belirlenmesidir. Felsefenin yöntemi, olgu söylemlerini temel önermelere dek çözümlemek ve önermenin simgelerinin mantıksal sözdizim kuralları içinde nelere gönderim yaptıklarının belirlenmesidir. Felsefe dilsel etkinlik olarak kendi yapısına yöneldiğinde, felsefe önermelerinin dilin mantığını yanlış anlamaktan kaynaklanan sorunlarla dolu olduğunu ortaya çıkarır (TLP 3.323, 3.325, 4.003). Felsefe önermeleri ilk bakışta mantık-

sal kuruluş olanakları açısından yetkin bir yapı gösterir. Ama bu kuruluş olanakları içinde, önermede geçen kimi ögelerine nasıl bir gönderim verdiğini ve bu ögenin (göstergenin) dünyada neye işaret ettiğini belirlemez (TLP 4.003, 4.0031, 6.53). Wittgenstein mantıksal sözdizim açısından felsefe önermelerinde kullanılan göstergelerin çoğunun hiçbir gönderimleri olmadığını ortaya çıkarır. Felsefe önermeleri çözümlendiklerinde böylesi gönderimsiz ögelerden kurulu oldukları ortaya çıkarılır. Wittgenstein geleneksel felsefe önermelerinin çözümlendiklerinde anlama ilişkin olmadıklarını, mantıksal kuruluşları içinde anlam-dışı olduklarının gösterilebileceğini belirtir. Wittgenstein'a göre felsefe önermeleri «iyi, güzelden daha çok ya da daha az özdeştir» (TLP 4.003) biçiminde dil mantığı açısından uygun gösterge dilinin mantıksal sözdizimi ve anlam açısından anlam-dışı olarak kurulan önermelerdir. Felsefenin dil eleştirisi anlam-dışı olan söylemlerin sınırın dışına atılmasıdır.

«Felsefenin doğru yöntemi şu olabilirdi : söylenebilir olan dan, yani doğa bilim önermelerinden - yani felsefe ile ilgisi olmayan hiçbir şeyden - başka birşey söylememek, sonra her defasında da, başka birisi doğa ötesi birşey söylediğinde, ona, önermelerindeki belli göstergelere hiçbir gönderim bağlamadığını göstermek...» (TLP 6.53). Felsefe dil eleştirisi olarak önermelerin olgusal temellerini ve açıklığını ortaya çıkarır. Wittgenstein için bütün felsefe sorunları, felsefenin önermelerinde geçen göstergelerin bir çoğuna bir gönderim bağlamamasından kaynaklanır. Felsefenin amacı, dünya üzerine olan konuşmaların açık ve seçik olarak aydınlatılmasıdır. Felsefe bir dil eleştirisi olarak dünya üzerine olan düşüncelerin açık ve seçik olarak ortaya konmasının olanaklarını verir. Felsefenin ödevi dilin olgusal temellerinin aydınlatılmasıyla ve sınırlarının çizilmesiyle, dünya üzerine olan düşüncelerin sınırlarının açık ve seçik olarak belirlenmesidir. Dünya nesnelere açık ve seçik olarak dile getirmeyen dilsel bağlamlar anlam-dışıdır ve dünya üzerine hiçbir şey söylemezler. Susulması gereken nokta dünya üzerine konuşmanın bittiği yerde başlar.

Wittgenstein'm dil felsefesi dünya üzerine bilgi edinme yollarını ve dünya bilgisinin kurulma olanaklarını ortaya koyan bir

dil felsefesidir. Wittgenstein gösterge dili üzerine olan incelemesini, düşünce süreçlerinin ve düşüncenin yapısının incelenmesi olarak görür. Anlığı böylesine dilsel yöntemlerle incelemenin iki sakıncası vardır. Felsefe için bu sakıncalar dilbilim durumuna dönüşmek ya da bir psikoloji olmak tehlikesidir. Wittgenstein anlığı bilinç süreçleri içinde değil, kavramsal boyutlarda inceler. Dil bilim yönünden olan tehlikeyi de, dili dünya bilgisi yönünden ve gerçeklikle olan ilişkisi yönünden inceleyerek giderir.

Wittgenstein'ın bütün felsefe sorunlarını çözümü (TLP ön-söz) olgusal dilin yapısının aydınlatılmasıyla olanaklı olur. Olgusal dilin yapısının belirlenmesi, dünya üzerine söylenebilir olanın nasıl bir yapıda olması gerektiğini belirler. Söylenebilir olanın olgusal temeller üzerinde açık ve seçik olarak belirlenmesi, dünya üzerine olan düşüncelerin açık ve seçik olarak belirlenmesidir. Böylelikle de dünya hakkında olan felsefe sorunları olgusal dilin yapısı içinde çözümlenir. Bu çözüm açık ve kısadır : felsefe sorunları dünya üzerine hiçbir şey söylemediklerinden, anlam-dışı olarak belirlenip, çözümlenirler.

Wittgenstein'ın dil eleştirisi dünyanın sınırlarına gönderim yapan dilin önermelerinin doğalarının aydınlatılmasıdır. Wittgenstein bu sınırlar içinde felsefe önermelerinin dünya üzerine hiçbir şey söylemediğini belirler. Wittgenstein'da dilin sınırlarının dünyanın sınırları olması, yalnızca olgusal söylemin dünya üzerine konuşabilmesidir. Dünya üzerine konuşabilmenin sınırları olgusal söylemin sınırları tarafından ortaya konur.